

УДК 519.86:338.55:636/639

Васильєва Н. К.

д.е.н., проф.

завідувач кафедри інформаційних систем і технологій

Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

РЕГІОНАЛЬНЕ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ У ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА

У статті проаналізовано рівень інноваційної модернізації галузі тваринництва України в регіональному розрізі. Розглянуто насиченість внутрішнього ринку м'ясом, молоком і яйцями. Встановлено існуючі експортні потужності регіональних виробників продукції тваринництва. Обґрунтовано перспективи впровадження інноваційної моделі розвитку вітчизняного тваринництва.

Ключові слова: інноваційна модель розвитку, тваринництво у регіонах, насичення внутрішнього ринку, експортний потенціал.

Постановка проблеми. Внаслідок недостатнього опрацювання оптимальних шляхів ринкової трансформації з 90-х років ХХ сторіччя виникла багаторівнева проблема розбалансування цілісності двох головних галузей аграрного виробництва. Паритетна частка галузі тваринництва у 50%, що спостерігалася у 1990 році, перетворилася на поточний момент лише у 30% валової продукції вітчизняного сільського господарства. Тільки з 2008 року вдалося переломити негативну тенденцію зі збитковості продукції тваринництва. Але виробництво м'яса і досі нерентабельне, критично скорочується поголів'я великої рогатої худоби, корів, обсяги виробництва молока і м'яса вдвічі зменшилися за 20 років. Залишається і досі незадовільною ситуація із забезпеченням населення основними продуктами харчування тваринницького походження, згідно раціональних норм здорового споживання, що є прямою загрозою продовольчій безпеці країни. Продуктивність тварин та

обсяги виробництва продукції тваринництва в розрахунку на 1 особу суттєво поступають аналогічним показникам європейських та світових лідерів. Загострюється питання перевірки і контролю якості продукції тваринництва згідно норм і стандартів СОТ та ЄС. Ускладненням у вирішенні цього питання виступає той факт, що 60% у валовому обсязі продукції тваринництва належить господарствам населення, котрі не мають належного ресурсного потенціалу для реалізації високотехнологічних та високопродуктивних виробничих процесів [1].

Створення ефективного, конкурентоспроможного сільського господарства в умовах світової інтеграції аграрних ринків, що піддаються руйнівному впливу глобальних кризових явищ, передбачає обов'язкове запровадження інноваційної моделі розвитку. Саме на її основі можливий перехід до траєкторії стійкого економічного зростання, що визначає пріоритетну довгострокову стратегію розвитку України. Прогнози розвитку аграрного сектору від НААН України до 2020 року визначають збільшення валового виробництва у тваринництві у 1,5 рази, що дозволить розкрити його експортні резерви та надати впровадженню інноваційної моделі розвитку галузі системного характеру. Регіональні надбання у скотарстві, свинарстві, птахівництві дозволяють сподіватися на найближчу реальну можливість позитивних економічних зрушень в аграрному секторі у вимірі всієї країни. Аналіз і визначення регіональних особливостей ведення сільськогосподарського та виробництва продукції тваринництва, зокрема, висуває актуальне завдання з поглибленого наукового розгляду зазначених напрямів

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні роботи з питань розробки основ інноваційного менеджменту та створення галузевих інноваційних моделей розвитку належать П. Друкеру, Б. Санто, Д. Сахалу, Р. Фатхутдінову, Й. Шумпетеру. Інноваційній модернізації вітчизняного сільського господарства присвячені дослідження В. М. Геєця, О. І. Дація, М. Х. Корецького, Т. О. Осташко, Б. Й. Пасхавера, О. В. Шубравської та інших

відомих вчених. Стратегії та засоби підвищення ефективності виробництва та збуту продукції тваринництва на інноваційній основі були в центрі уваги наукових пошуків О. В. Березіна, С. М. Іванюти, П. М. Макаренка, В. Я. Месель-Веселяка, П. Т. Саблука, І. В. Свиноуса, І. Н. Топіхі, О. М. Шпичака та інших провідних фахівців з аграрної економіки. Поряд з цим, обґрунтування шляхів і механізмів впровадження інноваційної моделі розвитку українського сільського господарства не можливе без залучення методів економіко-математичного моделювання та сучасних інформаційних технологій [2-8]. Ефективність створення моделей значно підвищує попередній і докладний аналіз умов їх застосування на підставі визначення проблем і перспектив економічного розвитку об'єкту дослідження.

Формування цілей статті. Проаналізувати стан та визначити перспективи впровадження інноваційної моделі розвитку тваринництва в розрізі регіонів та видів продукції з огляду на задоволення внутрішнього попиту згідно норм раціонального харчування населення.

Виклад основного матеріалу. Інноваційна модель розвитку в сільському господарстві передбачає впровадження новітніх технологій, видів продукції та організаційно-управлінських методів, що ставлять за мету підвищення ефективності виробничої та маркетингово-збутової діяльності суб'єктів агробізнесу. До головних інновацій у тваринництві належать нові високопродуктивні породи тварин і птиці, препарати захисту тварин від хвороб, комплекси обладнання для догляду за тваринами і птицею, нові види кормів та технології їх виготовлення, технічні засоби для зберігання продукції тваринництва та перевірки її якості, пакети документації для формування оптимальної організаційно-управлінської структури підприємства, інформаційні технології роботи з клієнтами тощо. Критеріями оцінки запроваджених інновацій виступають показники їх глибини новизни, структурного заміщення, пріоритетності, результативності, надійності, витратності, екологічності та адаптивності [8, с. 11-22].

Фактичною першою ознакою переходу до інноваційної моделі розвитку тваринництва виявляється рівень насичення внутрішнього ринку основною галузевою продукцією – м'ясом, молоком, яйцями – головними джерелами насичення раціону харчування людини тваринними білками.

Зокрема, на 01.01.2013 року річне виробництво м'яса (у забійній вазі) на 1 особу не перевищує 50 % від 85 кг – норми раціонального споживання – у Донецькій, Запорізькій, Луганській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Сумській, Тернопільській, Харківській та Чернігівській областях. Тільки на 50-75 % регіональні виробники забезпечують споживання м'яса у АР Крим та Вінницькій, Житомирській, Закарпатській, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Рівненській, Херсонській, Хмельницькій та Чернівецькій областях. Місцеві виробники м'яса з Волинської та Дніпропетровської областей насичують регіональні ринки на 75-100 %. Тільки у Черкаській області активна інноваційна модернізація дозволила реалізувати експортний потенціал у м'ясному тваринництві на рівні 185% [1].

Річне виробництво молока на 1 особу на 01.01.2013 року не перевищує 50 % від норми раціонального споживання на рівні 390 кг у АР Крим, Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Київській, Луганській, Одеській, Харківській областях. Регіональні виробники забезпечують споживання молока на 50-75 % на Львівщині та Херсонщині. Молочне скотарство Закарпатської, Івано-Франківської, Кіровоградської, Миколаївської, Рівненської, Сумської, Черкаської, Чернівецької областей насичують регіональні ринки на 75-100 %. Реалізована експортна потужність виробників молока у Волинській, Житомирській, Тернопільській та Хмельницькій областях. Лідерами реалізації експортного потенціалу в межах 30-40 % за інноваційною моделлю розвитку молочного скотарства є виробники з Вінницької, Полтавської та Чернігівської областей [1].

Найкраща ситуація склалася у яєчному птахівництві, де на 01.01.2013 року експортні потужності понад 100 % від потреби регіональних ринків згідно норм раціонального здорового харчування зі споживанням

265 яєць на особу в рік мають виробники Івано-Франківської, Київської, Кіровоградської, Хмельницькій та Черкаській областях. Експортний потенціал виробників яєць з АР Крим, Дніпропетровщини, Луганщини, Сумщини, Тернопільщини доходить до 50 %, тоді як товаровиробники з Вінницької, Донецької, Житомирської, Запорізької, Миколаївської, Полтавської, Рівненської, Тернопільської, Харківської, Херсонської, Чернівецької областей перевищують обсягами виробництва внутрішній попит на 50-100 %. Тільки 50-75 % внутрішнього попиту здатні задовольнити виробники яєць Волині та Одещини. Дещо більше – від 75 до 100 % від норм раціонального споживання яєць – забезпечують на регіональних ринках підприємці Львівської та Чернігівської областей [1]. Але оцінка впровадження ними профільних інновацій допоки залишається на незадовільному рівні.

Отже, у м'ясо-молочному підкомплексі України склалася загрозлива ситуація. Єдиним регіоном зі збалансованим високим рівнем розвитку основних складових галузі тваринництва виявилася Черкащина. Порівняння розвитку вітчизняного тваринництва зі світовими зразками знов не на користь українських виробників. Так, в Австрії, Іспанії, Канаді, Нідерландах, США на 1 особу в рік виробляється понад 100 кг м'яса у забійній вазі, тоді як в Данії – майже 400 кг. Внутрішній ринок Білорусі, Фінляндії, Франції, Швейцарії одержує понад 400 кг молока на особу на рік, а в Нідерландах і Данії – навіть за 700 кг. Позитивним надбанням можна вважати стан розвитку українського яєчного птахівництва, адже з 2006 року заклалася стабільна тенденція до підвищення частки виручки від реалізації яєць у масштабах країни від 8,5 до 14 % у структурі валової продукції вітчизняного тваринництва.

Гострою проблемою у виробництві молока в Україні поряд зі скороченням поголів'я є низька продуктивність корів. На 01.01.2013 року річні надої у Волинській, Закарпатській, Івано-Франківській, Одеській, Рівненській, Херсонській Хмельницькій областях були менше 4000 кг на голову. Найкращі результати з надоями понад 5000 кг молока в рік від корови зафіксовано Київській, Полтавській, Харківській та Черкаській областях. Покращити дане

становище допоможе переформування молочного стада з високопродуктивних корів, наприклад, Голштино-фризької породи, що витримують по 10-12 лактацій з річними надоями понад 8000 кг молока.

Зниження виробництва м'яса в межах країни за останні 10 років пояснюється подвійним скороченням структурної частки м'яса від великої рогатої худоби до майже 20 %, що частково компенсується чотирьохразовим збільшенням структурної частки м'яса птиці до понад 40 %. Відновити м'ясне скотарство дозволить переформування м'ясного стада з високопродуктивних тварин, наприклад, з бичків породи Шароле, що за рік досягають ваги 525 кг, за півроку – 650 кг, а дорослі – навіть 1500 кг з забійним виходом до 70 %.

Першочергові масштаби впровадження інноваційної моделі розвитку м'ясного підкомплексу тваринництва України визначаються необхідністю збільшення валового обсягу продукції на 2410,5 тис. т (у живій вазі). Регіональний розподіл цього обсягу відносить до найбільш ємних ринків з потребою у 200-250 тис. т м'яса Київську, Луганську, Одеську та Харківську області, зокрема, понад 350 тис. т м'яса складає незадоволений попит на Донеччині. Запорізька та Львівська області потребують приблизно по 135 тис. т м'яса. Менше 100 тис. т м'яса додатково потребують у АР Крим, Вінницька, Дніпропетровська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Миколаївська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька, Чернігівська області.

Першочергові масштаби впровадження інноваційної моделі розвитку молочного підкомплексу галузі тваринництва України визначаються необхідністю збільшення валового обсягу продукції на 6388,1 тис. т. Регіональний розподіл цього обсягу відносить Донеччину та Київщину до найбільш ємних ринків з потребою у понад 1300 тис. т молока, трохи краща ситуація на Дніпропетровщині, де незадоволений попит на молоко становить 950 тис. т. Поряд з цим АР Крим, Запорізька, Луганська, Львівська, Одеська, Харківська області потребують від 350 до 600 тис. т молока. Менше 100 тис. т

молока необхідно додатково Закарпатській, Івано-Франківській, Кіровоградській, Миколаївській, Рівненській, Сумській, Херсонській, Чернівецькій областях.

Висновки. Незадовільний стан розвитку вітчизняного сільського господарства характеризується насиченням внутрішнього ринку м'яса згідно норм раціонального споживання тільки у 2 областях, а молоком – лише у 8 областях. Експортний потенціал з виробництва яєць реалізовано у всіх областях України, за виключенням Волинської, Львівської, Одеської та Чернігівської.

Інноваційна модель розвитку сільського господарства ставить за мету підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств у виробничій та збутово-маркетинговій сфері за рахунок впровадження новітніх технологій, видів продукції та методів управління. До основних інновацій у тваринництві належать високопродуктивні породи тварин і птиці, засоби догляду за ними, препарати захисту від хвороб, нові види кормів, обладнання для зберігання одержаної продукції та перевірки її якості, інформаційні технології роботи з клієнтами, методи формування оптимальної організаційно-управлінської структури підприємства. Збалансований інноваційний розвиток тваринництва на теренах України станом на 01.01.2013 року у регіональному розрізі демонструє тільки Черкаська область. Першочергові масштаби впровадження інноваційної моделі розвитку тваринництва України визначаються необхідністю збільшення валового обсягу м'яса і молока відповідно на 2410,5 тис. т та 6388,1 тис. т.

Подальші дослідження за даною проблематикою доцільно перенести на галузь рослинництва, без чого не можливо забезпечити сталого і збалансованого економічного зростання у вітчизняному сільському господарстві.

Список використаної літератури

1. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. Статистична інформація. Соціально-економічне становище регіонів

України. Сільське господарство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

2. Васильєва Н. К. Моделі прогнозування цін на продукцію сільськогосподарських підприємств у галузі тваринництва / Н. К. Васильєва, В. А. Завалевська // Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету. – 2013. – № 2. – С. 190–193.

3. Васильєва Н. К. Моделювання розвитку аграрних підприємств регіонального кластера сільського господарства / Н. К. Васильєва // Агросвіт. – 2012. – № 8. – С. 11–14.

4. Васильєва Н. К. Економіко-математична модель кластерного розвитку особистих селянських господарств у тваринництві / Н. К. Васильєва // Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. – Випуск 238. – Т. III. – С. 647–652.

5. Васильєва Н. К. Моделювання інноваційних мереж модернізації роботи м'ясного під комплексу / Н. К. Васильєва // Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. – Випуск 235. – Т. I. – С. 246–253.

6. Макаренко П. М. Концептуальні засади системного інноваційного оновлення сільськогосподарського виробництва / П. М. Макаренко, Н. К. Васильєва // Агросвіт. – 2008. – № 1. – С. 17–20.

7. Васильєва Н. К. Мережні моделі міжрегіонального поширення інновацій в молочній підгалузі / Н. К. Васильєва // Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – Випуск 233. – Т. III. – С. 729–735.

8. Васильєва Н. К. Математичні моделі інноваційного розвитку в аграрній економіці: Монографія / Н. К. Васильєва. – Дніпропетровськ: РВВ ДДАУ, 2007. – 348 с.

**ВАСИЛЬЕВА Н. К. РЕГИОНАЛЬНОЕ ВНЕДРЕНИЕ
ИННОВАЦИОННОЙ МОДЕЛИ РАЗВИТИЯ АГРАРНЫХ
ПРЕДПРИЯТИЙ В ОТРАСЛИ ЖИВОТНОВОДСТВА**

В статье проанализирован уровень инновационной модернизации украинской отрасли животноводства Украины региональном разрезе. Рассмотрена насыщенность внутреннего рынка мясом, молоком и яйцами. Установлены существующие экспортные мощности региональных производителей продукции животноводства. Обоснованы перспективы внедрения инновационной модели развития отечественного животноводства.

Ключевые слова: инновационная модель развития, животноводство в регионах, насыщенность внутреннего рынка, экспортный потенциал.

**VASYLIEVA N. K. REGIONAL INTRODUCTION OF INNOVATIVE
MODEL OF DEVELOPMENT OF AGRARIAN ENTERPRISES IN THE
FIELD OF STOCK-BREEDING**

In the article the level of innovative modernization field of stock-breeding of Ukrainian is analyzed in a regional cut. The saturation of internal market with meat, milk and eggs is considered. Existent export capacities of regional producers of stock-breeding products are set. The prospects of introduction of innovative model of development of home stock- breeding are grounded.

Keywords: innovative model of development, stock-breeding in the regions, saturation of internal market, export potential.